

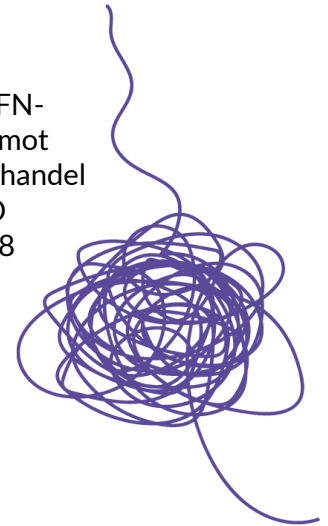
Växa upp utan alla former av våld

Vid riksmötet 2024 antogs Rädda Barnens Barnrättsagenda, som fastslår en gemensam barnsyn och riktning för organisationen de kommande fyra åren. Agendan bygger på Save the Children Internationals globala strategi och en samtidsanalys av hur barnets rättigheter tillgodoses i Sverige.

Den pekar ut fyra fokusområden: alla barn har rätt att må bra, alla barn har rätt att klara skolan, alla barn har rätt att växa upp utan våld, och alla barn har rätt till ett samhälle som gör sitt jobb. Detta dokument är en sammanfattning av de kunskapsunderlag som skrivs under hösten 2024 och är enbart första delen.

Definitioner och begrepp

FN:s Barnrättskommitté betonar vikten av att förstå våldsbegreppet brett. Enligt FN-rapporten "World Report on Violence against Children" från 2006 definieras våld mot barn som alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada, övergrepp, vanvård, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp. FN:s Barnrättskommitté och WHO använder liknande definitioner som omfattar alla former av våld mot barn under 18 år, inklusive fysiskt och psykiskt våld, försummelse och sexuella övergrepp. INSPIRE-strategin från WHO framhäver också att våld förekomma i alla miljöer och att det kan utövas av olika typer av förövare. Breda definitioner underlättar en holistisk approach men kan också medföra utmaningar som svårigheter med operationalisering, risk för överrapportering och kulturella tolkningsproblem. Det krävs en balans mellan omfattande definitioner och praktisk tillämpbarhet.

Barnkonventionen och de globala målen

Barnkonventionen ålägger stater att skydda barn från våld (artikel 19), vidta åtgärder mot skadliga sedvänjor (artikel 24), skydda från sexuellt utnyttjande (artikel 34) och främja rehabilitering (artikel 39). FN:s barnrättskommitté anser att allt våld mot barn är oacceptabelt och att allt våld kan förebyggas. Sedan 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag, vilket stärker barnens rättigheter.

Historiskt har Sverige varit banbrytande med lagstiftning mot våld i hemmet och skolan sedan 1979, och även om opinionen inte skiftade omedelbart, var Sverige tidigt ute i dessa frågor. Införandet av barnfridsbrottet 2021 kriminaliserar att utsätta barn för att bevittna våld, vilket stärker skyddet ytterligare. Lagstiftning om sexualbrott mot barn har också reformerats flera gånger för att möta nya utmaningar som grooming och sexuell exploatering via internet.

Agenda 2030, antagen av FN:s generalförsamling 2015, består av 17 mål och 169 delmål som syftar till global hållbar utveckling. Flera av målen är relevanta för våld mot barn:

- Mål 3: God hälsa och välbefinnande: Säkerställer hälsosamma liv och främjar psykisk hälsa.

- Mål 10: Minskad ojämlikhet: Arbetar för att minska ojämlikhet inom och mellan länder, säkerställa lika rättigheter och utrota diskriminering.

Dessa mål är avgörande för att hantera konsekvenserna av våld mot barn och säkerställa deras rätt till hälsa och välmående. En rättvis tillgång till hälsoservice och socialskydd är essentiella för att fånga upp och stödja alla barn.

Olika typer av våld

Fysiskt våld innefattar all kroppslig bestraffning, fysiska övergrepp som mobbning och pennalism, utförda av både vuxna och andra barn. Psykiskt våld omfattar psykiska övergrepp som verbala kränkningar, känslomässiga övergrepp, att skrämma, hota eller ignorera ett barn, samt att låta barnet bevittna våld i hemmet. Psykisk mobbning, inklusive nätmobbning, faller också under denna kategori.

Vanvård eller försummelse innebär att barn inte får sina fysiska och psykiska behov uppfyllda, som att tillräcklig med mat, skydd eller sjukvård. Känslomässig försummelse kan vara att barnets behov av kärlek och stöd ej uppfylls. Att ett barn inte kan skyddas faror och stressfyllda upplevelser eller får tillgång utbildning räknas också som försummelse. Försummelse är ofta en indikation på andra former av våld och kan allvarligt påverka barnets utveckling och välbefinnande.

Sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande innefattar att tvinga eller förmå barn till olagliga eller skadliga sexuella aktiviteter, inklusive kommersiellt sexuellt utnyttjande och produktion av övergreppsmaterial. Övergrepp online och barnprostitution faller också inom denna kategori. FN:s barnrättskommitté har senare inkluderat digitala kontexter i sin definition av våld mot barn.

Hedersrelaterat våld och förtryck (HRVF) är ett komplext fenomen som omfattar olika sociala praktiker och våldshandlingar. Ofta grundar sig HRVF på kulturella och/eller religiösa övertygelser, där gruppens heder påverkas av individens beteende och handlingar. Detta kan leda till kontroll och begränsningar, och i vissa fall även grovt våld och till och med mord. Förövare ofta också är offer, vilket sätter fingret på fenomenets mångfacettering. Särskilt utsatta är personer som identifierar sig som HBTQIA+.

Könsstämpning av flickor, trots att det är förbjudet i Sverige, förekommer fortfarande. Flickor med bakgrund i länder där könsstämpning är mer vanligt förekommande är mest utsatta. Utmaningar i arbetet inkluderar bristande kunskap hos yrkesverksamma och svårigheter att nå ut med information på ett kulturellt sensitivt sätt.

Samhällsvåld, som gängkriminalitet, innebär avsiktliga handlingar som orsakar fysisk skada och sker ofta utanför hemmet. Trots begränsad forskning tycks samhällsvåld öka, och pojkar är kraftigt överrepresenterade som utövare. Samhällsvåld kan leda till förhöjda stressnivåer, ångest, depression, PTSD, sömnstörningar och svårigheter i skolan, särskilt för barn i socioekonomiskt utsatta områden. Den ökande trenden och allvarliga konsekvenserna gör detta till ett växande problem som kräver större uppmärksamhet.

Vanligaste formerna av våld mot barn i Sverige idag

Psykiskt våld är den vanligaste formen av våld mot barn i Sverige, följt av fysiskt våld och känslomässig samt ekonomisk försummelse. Även om sexuellt våld förekommer i något mindre utsträckning, ökar det mest, särskilt på internet. Statistiken kring barn involverade i samhällsvåld är begränsad och baserad på uppskattningar. Pojkar är överrepresenterade i samhällsvåld, och även om vi inte vet exakt hur mycket det drabbar barn, pekar vissa studier på att 1 % av pojkar i årskurs 15–16 i Stockholmsregionen rapporterat engagemang i samhällsvåld.

Våld som ökat mest de senaste åren

Försummelse av barn, inklusive känslomässig och ekonomisk försummelse, har ökat. Sexualbrott mot barn, särskilt internetrelaterade övergrepp, har också ökat markant. Mellan 2014 och 2020 ökade sexualbrott med cirka 15 %, online sexuella trakasserier fördubblades, och barnpornografibrott ökade med 100 %. Medan samhällsvåld får stort medialt utrymme, saknas exakt statistik över ökningen bland barn.

Riskgrupper

1. Små barn: Löper högre risk för fysiskt våld, försummelse och psykiskt våld.
2. Barn med funktionsnedsättning/kronisk sjukdom: Riskerar alla typer av våld, särskilt försummelse och psykiskt våld.
3. Barn i socioekonomisk utsatthet och med föräldrar med utomnordisk bakgrund: Mer utsatta, delvis på grund av lägre inkomst.
4. HBTQI-personer: Utsätts mer för psykiskt våld och mobbning.
5. Barn till föräldrar med missbruksproblem eller psykisk ohälsa: Löper högre risk för försummelse och andra våldsformer.
6. Barn med erfarenheter av krig och flykt: Högre risk för våldsutsatthet och psykisk ohälsa på grund av exponering för traumatiska händelser. Befinner sig ofta i flera riskgrupper samtidigt.
7. Barn i familjer med våld i nära relationer: Hög risk att bevittna och utsättas för våld.
8. Barn i samhällsvård: Mer utsatta för våld i miljöer som jourhem och HVB-hem.
9. Samhällsvåld: Pojkar är mer involverade i samhällsvåld än flickor, med riskfaktorer som våldserfarenheter, impulsivitet, missbruk och psykisk ohälsa.

Om kunskapsunderlagen och vad det ska bidra till

Detta kunskapsunderlag ger en bred översikt av barns möjlighet att växa upp utan alla former av våld. Det här underlaget ger oss kunskap om särskilt sårbara målgrupper och vägleder oss till att kunna fatta genomtänkta beslut inför planeringen av vårt fortsatta arbete.

Barnrättsagendan beskriver VAD Rädda Barnen vill se och vad som ska uppnås inom varje mål. För att vi ska kunna nå de högt ställda ambitionerna i Barnrättsagendan behöver vi fokusera vårt arbete inom varje mål och fundera över vad vi faktiskt kan göra utifrån prioriteringar, resurser och våra målgruppers identifierade behov.

Därför är det viktigt att i det kommande planeringsarbetet (se underlag på medlemssidorna) skaffa kunskap om hur det ser i vår kommun/län/stadsdel. Det kan göras genom att prata med barn, prata med viktiga vuxna som har kunskap om barn samt läsa rapporter och massa annat.

Se medlemssidorna för mer inspiration!

